

5 Ionad eolaíochta náisiúnta molta a fhorbairt

5.1 Tá Oifig na nOibreacha Poiblí (OOP) freagrach as eastát maoine substaintiúil a bhainistiú agus a chothabháil. Áirítear leis an bpunann cóiríocht oifige do ranna rialtais, réadmhaoin don Gharda Síochána agus sainspásanna ar nós oifigí poiblí, saotharlanna, institiúidí cultúrtha, stórais, réadmhaoine oidhreachta, ionaid do chuairteoirí agus láithreáin.

5.2 I measc na maoine oidhreachta atá i seilbh an OOP tá foirgnimh a fhreastalaíonn ar fhorais chultúrtha náisiúnta, amhail áitribh a úsáideann an tArd-Mhúsaem, an Gailearaí Náisiúnta, an Ceoláras Náisiúnta agus Músaem Nua-Ealaíne na hÉireann Is comhlachtaí poiblí reachtúla iad formhór na n-áititheoirí i bhfoirgnimh an OOP.^{1,2}

5.3 Maidir leis an bpunann atá faoi úinéireacht an OOP, is é an OOP a sheasann costas cothabhála na fabraice tógála agus a íocann as aon athchóiriú nó feabhsúchán is gá. Déanann sé infheistíocht freisin i bhfoirgnimh nua a fháil nó a sholáthar de réir mar is gá chun freastal ar riachtanais na gcomhlachtaí poiblí a bhfreastalaíonn sé orthu.

5.4 Is minic a thugann an OOP faoi thionscadail chaipitil atá urraithe ag comhlachtaí eile san earnáil phoiblí, ag gníomhú dóibh mar ghníomhaire/údarás conarthach. Faoi rialacha cuntasáíochta caighdeánacha an rialtais, déanann OOP caiteachas i leith na dtionscadal sin ar an gcéad ásc mar mhuirear ar chuntas ‘fionraí’ cliant-shonrach agus déantar é a réamh-mhaoiniú nó a chúiteamh ón vóta ábhartha.³

Fócas an scrúdaithe seo

5.5 Áirítear i gcuntas leithreasa 2024 le haghaidh Vóta 13 Oifig na nOibreacha Poiblí nochtadh dlíteanais theagmhasaigh i leith comhaontú léasa arna dhéanamh le carthanais cláraithe — Irish Children’s Museum Ltd — chun freastal ar ionad eolaíochta náisiúnta beartaithe do leanaí (an t-ionad eolaíochta).⁴ Ní luaitear sa nóta nochtá costas measta ná uainiú réamh-mheasta an dlíteanais ionchasaigh.⁵

5.6 Rinne an OOP an comhaontú bunaidh maidir le léas chun áitreabh a sholáthar don ionad eolaíochta in 2003. Tháinig comhaontú comharba chun áitreabh a léasú in 2013 ina ionad sin.

5.7 Rinneadh an scrúdú sin chun athbhreithniú a dhéanamh ar na himthosca ba chúis leis an dlíteanas teagmhasach agus chun measúnú a dhéanamh ar cé acu a forghníomhaíodh nó nár forghníomhaíodh an comhaontú léasa i gcomhréir leis na beartais ábhartha agus le formheas foirmiúil na n-údarás iomchuí.

5.8 Chuir an fhoireann scrúdaithe agallamh ar bhaill foirne an OOP agus rinne siad athbhreithniú ar líon suntasach cáipéisí a choinnigh an OOP. Áiríodh leis sin ríomhphoist, litreacha, taifid, comhfhreagras dlíthiúil agus meamraim inmheánacha.

1 Dúirt an OOP go bhfuil roinnt socruithe léasa nó ceadúnais stairiúla gearrthéarmacha agus fadtéarmacha aige le comhlachtaí neamhphoiblí, lena n-áirítear grúpaí agus gníomhaireachtaí pobail. Baineann na comhaontuithe sin le foirgnimh nach bhfuil aon cheanglas maidir le húsáid Stáit ann ina leith.

2 Tá maoín amháin ar iontaobhas ag an OOP freisin — Caisleán Bhaile an Bhairéid.

3 Is é beartas an OOP go ndéantar móroibreacha caipitil a réamh-mhaoiniú.

4 Úsáidtear an téarma ‘ionad eolaíochta’ ar fud na tuarascála seo agus tagairt á déanamh don tionscadal ar an iomlán. Tagraíonn doiciméid dhlíthiúla don fhoirgneamh atá beartaithe don ionad eolaíochta mar ‘mhúsaem’ nó ‘foirgneamh cultúrtha’.

5 [Le Caighdeán Cuntasáíochta an Rialtais Láir 19 — Forálacha, dlíteanais theagmhasacha agus sócmhainní teagmhasacha](#), ceadáítear luach agus uainiú dlíteanas teagmhasach a fhágáil ar lár i gcás nach féidir meastachán iontaofa a dhéanamh orthu.

Imeachtaí as ar tháinig comhaontú 2003 maidir le léas

- 5.9** I mí Iúil 2000, ar iarratas ón Tánaiste agus Aire Fiontar, Trádála agus Fostaíochta ag an am, iarradh ar thascfhórsa, a thuairiscigh do Forfás, togra a thabhairt ar aghaidh chun ionad eolaíochta a bhunú in Éirinn^{1,2} Moladh i dtuarascáil an tascfhórsa go mbunódh an Rialtas ionad eolaíochta ina mbeadh saoráid mhór i mBaile Átha Cliath agus dhá ionad bheaga ghaolmhara atá lonnaithe i gCorcaigh agus i nGaillimh.
- 5.10** Sa bhliain 2001, choimisiúnaigh an OOP dearaí ó ailtire seachtrach chun athfhorbairt mhór a dhéanamh ar shuíomh 3.4 heicteár ar leis é ag an mBóthar Míleata, Cill Mhaighneann, in aice le stáisiún traenach Heuston. Dá ngairtear forbairt 'Geata Heuston', beartaíodh próiseas iomaíoch a chur i bhfeidhm chun 14 fhoirgneamh aonair a thógáil, chomh maith le struchtúir chosanta agus séadchomharthaí náisiúnta a athchóiriú ar an talamh atá faoi úinéireacht an Stáit. Bhí sé i gceist go bhfreastalódh an chóiríocht ar mheascán d'úsáidí oifige, tráchtála, cónaithe agus cultúrtha.
- 5.11** Áiríodh i *gClár an Rialtais* a foilsíodh i mí an Mheithimh 2002 gealltanais "... tacú le hionaid idirghníomhacha eolaíochta agus cláir feasachta a bhunú, tar éis nósanna imeachta iomaíocha maoinithe, a bheadh dírithe ar eolas agus spéis san eolaíocht a fheabhsú".
- 5.12** Léiríonn tuairiscí ón am gur bhreithnigh an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta roinnt tograí chun ionad eolaíochta náisiúnta a sholáthar. Tuairiscíodh gur áiríodh sna tograí go léir iarrataí ar áitreabh a sholáthar agus leagadh amach iontu leibhéal na tacaíochta Stáit a d'fhéadfadh a bheith ag teastáil arís agus arís eile.
- 5.13** Áiríodh sa togra a fuarthas ó Irish Children's Museum Limited (ICML) forálacha go raibh cóiríocht le cur ar fáil don ionad eolaíochta i bhfoirgneamh saintógtha i bhforbairt Geata Heuston.

Pleanáil tionscadail tosaigh 2003 go 2004

Breithmheas ar na tograí tosaigh

- 5.14** Chuaigh ICML i dteagmháil go díreach leis an OOP chun plé a dhéanamh ar an bhféidearthacht foirgneamh a léasú chun músaem eolaíochta agus teicneolaíochta a lonnú i gceann de na foirgnimh oidhreachtacha atá faoi úinéireacht an Stáit. Léiríonn nóta comhaid, dar dáta Aibreán 2003, gur mhol OOP, agus é ar an eolas faoin gceanglas gné chultúrtha a chur san áireamh i bhforbairt Geata Heuston, an suíomh don ICML. Bhí sé i gceist foirgneamh cultúrtha nua-aimseartha, cuspóir-dheartha a sholáthar ag Geata Heuston a mhaoiniú go hiomlán trí fháltais ó shaothrú tráchtála na forbartha níos leithne, gan aon chaiteachas díreach ón Stáitchiste ná aon chostas ar ICML.³
- 5.15** Thug réamh-mheastachán, dar dáta Iúil 2003, le fios go gcosnódh an foirgneamh thart ar €14.3 milliún le tógáil. Mar sin féin, ní fhéadfadh OOP aon fhianaise a sholáthar ar mheasúnú foirmiúil ar an deis chostas a bhaineann leis an áitreabh a ionchorprú i bhforbairt Geata Heuston, e.g. i dtéarmaí na n-úsáidí poiblí malartacha is fearr atá ligthe thar ceal, nó torthaí níos airde a d'fhéadfadh a bheith ar an bhforbairt fhoriomlán.

1 Bunaíodh an Tascfhórsa chun moltaí beartais a dhéanamh atá dírithe ar fheasacht an phobail ar an eolaíocht, ar an teicneolaíocht agus ar an nuálaíocht a fheabhsú.

2 Ba é Forfás, a díscaoileadh in 2014, an bord comhairleach beartais náisiúnta don fhiontraíocht, don trádáil, don eolaíocht, don teicneolaíocht agus don nuálaíocht.

3 Bhí sé i gceist go n-íocfadh an forbróir an costas a bhaineann leis an bhfoirgneamh cultúrtha a fhorbairt mar chuid d'fhorbairt fhoriomlán Geata Heuston. Bhí ar an OOP úinéireacht an fhoirgnimh chultúrtha a choinneáil nuair a bhí sé críochnaithe.

- 5.16** Chuir an OOP cóip de phlean airgeadais a chuir an ICML i láthair i mí Iúil 2003 ar fáil don fhoireann scrúdaithe. Leagadh amach sa phlean sreafaí airgid réamh-mheasta an tionscadail agus áiríodh ann fóirdheontas Stáit €100,000 in aghaidh na bliana i dtreo costais oibriúcháin.
- 5.17** Roghnaigh an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta an togra a chuir ICML ar aghaidh ar an mbonn nach raibh aon mhaoiniú díreach Stáit ag teastáil uathí, agus gur chuir comhaltaí an bhoird saineolaithe sa réimse a bhfuil aitheantas idirnáisiúnta acu san áireamh, le naisc chuig músaem na leanaí i mBostún. Cheadaigh an Tánaiste agus an tAire Fiontar, Trádála agus Fostaíochta glacadh leis an moladh ón ICML i Meán Fómhair 2003.
- 5.18** Fuair an fhoireann scrúdúcháin go raibh easpa trédhearcachta ann maidir leis an bpróiseas roghnúcháin. Níl aon fhianaise ann go raibh an togra ó ICML, nó tograí eile a fuarthas, faoi réir meastóireacht fhoirmiúil, agus níl aon fhianaise shoiléir ann go ndearnadh próiseas iomaíoch. Thairis sin, níl aon fhianaise ann go ndearna an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta, nó aon chomhlacht Stáit eile, breithmheas *ex ante* nó cás gnó foirmiúil don tionscadal, mar a ceanglaíodh leis na treoirlínte maidir le caiteachas caipitiúil a bhí i bhfeidhm an tráth sin, (féach [Fíor 5.1](#) ~~Fíor 5.1~~).
- 5.19** Ní dhearnadh aon chinneadh foirmiúil lenar sainaithníodh comhlacht chun gníomhú mar 'ghníomhaireacht urraíochta' don tionscadal, agus níor bunaíodh an t-údarás smachtbhannaí don tionscadal go soiléir. Mar thoradh air sin, ní raibh socrúithe foirmiúla bainistíochta, pleanála agus maoirseachta ag an tionscadal ón tús.

Fíor 5.1 Comhlíonadh na dTreoirlínte maidir le Tionscadail Chaiteachais Chaipitiúil san Earnáil Phoiblí a Mheasúnú agus a Bhainistiú, 1994

Ceanglais Réamh-Mheasúnaithe	Toradh
Gealltanais roimh am a sheachaint — níor cheart gealltanais neamh-inchúlghairthe a dhéanamh ach amháin tar éis gach céim bhreithmheasa a bheith rite agus tar éis formheas deiridh a bheith faighte.	Gan aon fhianaise ar réamh-bhreithmheas nó breithmheas mionsonraithe a rinneadh roimh ghealltanais nó ag céim ar bith den tionscadal.
Cuspóirí soiléire a thuigfidh an Gníomhaireacht Urraíochta agus an tÚdarás Smachtbhannaí araon. Tá freagracht fhoriomlán ar an nGníomhaireacht Urraíochta as pleanáil agus bainistiú ceart an tionscadail. An tÚdarás Ceadúnaithe cuí a bhunú go soiléir ag an tús (e.g. ceadú an Rialtais, an Roinn Airgeadais, etc.).	Gan Gníomhaireacht Urraíochta ná Údarás Ceadúnúcháin a cheapadh go foirmiúil. Níl aon socrúithe foirmiúla i bhfeidhm chun an tionscadal a phleanáil, a bhainistiú nó a cheadú.

Foinse: An Roinn Airgeadais, Treoirlínte 1994. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste.

Caibidlíú Léis

- 5.20** I mí Mheán Fómhair agus i mí Dheireadh Fómhair 2003, léiríonn taifid gur pléadh tionscadal an ionaid eolaíochta agus socrúithe dlíthiúla gaolmhara idir an OOP, an ICML agus Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit. Rinneadh comhfhreagras a mhalartú idir na páirtithe agus rinneadh leasuithe ar dhréachtdhoiciméid dhlíthiúla.

- 5.21** Chuir Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit an OOP ar an eolas faoi théarmaí an léasa don fhoirgneamh chun an t-ionad eolaíochta a lonnú ann. Mhol sí clásal coinníollach a chur isteach — mura leanfaí ar aghaidh le forbairt Geata Heuston, ní bheadh éifeacht ag an gcomhaontú léasaithe. Mar sin féin, níor áiríodh an clásal coinníollach sa 'chomhaontú léasa' ná sa 'dintiúr léasa'. Go bunúsach, leis an gcinneadh a rinne OOP gan an clásal sin a chur san áireamh, nochtadh an Stát do leibhéal riosca níos airde agus cuireadh srian le cumas OOP an comhaontú léasa a fhoirceannadh.
- 5.22** Shínigh OOP 'comhaontú léasa' le ICML an 29 Deireadh Fómhair 2003. Sonraítear príomhghnéithe chomhaontú 2003 i bhFíor 5.2.

Fíor 5.2 Príomhghnéithe Chomhaontú 2003^a

Clásal / Gnéithe	Gnéithe
Páirtithe sa léas	OOP (tiarna talún) agus ICML (tionónta)
Suíomh an áitribh ^b	Geata Heuston, An Bóthar Míleata, Cill Mhaighneann
Cineál foirgnimh	Foirgneamh nua a thógáil
Méid an fhoirgnimh	4,645 m ²
Téarma léasa ^c	20 bliain
Cíos bliantúil ^c	€1 (má éillítear)
Dáta críochnaithe	7 lá ó chríochnú na n-oibreacha tionóntaí nó 52 seachtain ó chríochnú na n-oibreacha tiarnaí talún.
Oibreacha tiarna talún	Tógáil blaosc agus croíchéim de mhúsaem tiomnaithe do leanaí ina mbeidh an méid seo a leanas: carrchlós cuí do chuairteoirí agus don fhoireann; an foirgneamh a fheistiú, a fheistiú agus a sheirbhísiú go hiomlán le gach fónas, cáblú ríomhaire, nasc agus seirbhís ionas go mbeidh an foirgneamh lándéanta; tiarna talún go tírdhreach, críochnaigh an talamh agus na spásanna oscailte mórtimpeall an mhúsaeim, agus déan bealaí isteach agus amach leordhóthanacha a thógáil.
Tréimhse ama oibreacha tiarna talún	Gan sonrú
Oibreacha tionóntaí	Feistiú an áitreabh forléasta mar mhúsaem do leanaí.
Aisghabháil (cúinsí faoina bhféadfaí an comhaontú léasa a chúlghairm nó a chealú)	Má stopann an tionónta ag díriú ar mhúsaem idirghníomhach do leanaí a reáchtáil, má théann sé faoi leachtú nó má sháraíonn sé an comhaontú go tromchúiseach. Má tá gá leis an áitreabh forléasta i gcás éigeandáil náisiúnta.
Ailtire	Ailtire seachtrach
Clásal foirceannta	Mura bhfuil cead pleanála inghlactha faighte ag an tiarna talún laistigh de thréimhse trí bliana, tá an tiarna talún i dteideal deireadh a chur leis an gcomhaontú seo.

Foinse: Oifig na nOibreacha Poiblí. Anailís ag Oifig an Ard-Reachtaire Cuntas agus Ciste.

- Nótaí:
- a Is éard atá i gcomhaontú 2003 an comhaontú maidir le léas agus dintiúr an léasa.
 - b Léirithe sa léarscáil atá i gceangal leis an dintiúr léasa.
 - c Faisnéis dá dtagraítear ó dhoiciméid fhorlíontacha lasmuigh de na comhaontuithe léasa foirmiúla.

- 5.23** Áiríodh sa chomhaontú, a roinneadh leis an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta a bhí ann ag an am sular síníodh é, foráil chun ionadaí ón Roinn sin a cheapadh ar bhord ICML. Cheap an Roinn comhalta boird i Meán Fómhair 2004 agus d'fhan an duine céanna ar an mbord go dtí an 31 Nollaig 2022.

Údarás chun comhaontú léasa a dhéanamh

- 5.24** Agus athbhreithniú á dhéanamh ar an dréacht-chomhaontú léasa, mhol Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit don OOP toiliú an Aire Airgeadais a lorg sula bhforghníomhófar an comhaontú.¹ Níl aon fhianaise ann gur lorg nó go bhfuair an OOP ceadú sonrach don chomhaontú léasa ón Roinn Airgeadais.
- 5.25** Luadh i meabhrán OOP a ullmhaíodh i mí na Samhna 2003 — tar éis an comhaontú léasa a bheith sínithe — go raibh cead tarmilgthe ag an OOP ón Roinn Airgeadais maoin Stáit a ligean ar léas ar feadh tréimhsí faoi bhun 21 bhliain. Mheas an OOP gur leor an smachtbhanna seo chun an comhaontú léasa a dhéanamh ar feadh téarma 20 bliain.
- 5.26** De réir an mheabhráin, d'eisigh an Roinn Airgeadais an ceadú i mí Mheán Fómhair 1957. Tá coinníoll sa smachtbhanna dá dtagraítear go mbeadh 'cíosanna eacnamaíocha' le cur i bhfeidhm i léasanna den sórt sin, agus go mbeadh gá le smachtbhanna sonrach le haghaidh idirbhearta de chineál nua. Léirítear leis an gcíos piobarchaor atá beartaithe, agus leis an bhfóras go raibh foirgneamh nua le tógáil chun freastal ar an ionad eolaíochta, gur cheart iarratas a dhéanamh ar cheadú sonrach ón Roinn Airgeadais le haghaidh léas 2003.

Pleanáil tionscadail agus moilleanna ó 2005 go 2012

- 5.27** Fuarthas cead pleanála d'fhorbairt Geata Heuston an 14 Meitheamh 2005. Rinne an cead seo foráil d'fhoirgneamh nua ceithre stór de 5,902 m² don ionad eolaíochta, méadú 27% ar an limistéar atá leagtha amach sa chomhaontú léasa.²
- 5.28** Sa bhliain 2006, chuaigh ICML i dteagmháil leis an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta ag lorg maoinithe do chostais oiriúnachta an ionaid eolaíochta. Tugann taifid le fios gur cheadaigh an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta pleananna chun €4.5 milliún a mhaoiniú don ghné feistithe agus deartha thar thréimhse ceithre bliana, ar íocadh €582,259 de ó 2006 go 2008.
- 5.29** Chuaigh ICML i dteagmháil freisin leis an Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta a bhí ann ag an am ag lorg maoiniú breise arb ionann é agus 39% ar an meán de chostais oibríochtúla leanúnacha réamh-mheasta na cuideachta. Taifeadtar i nóta comhaid sa Roinn sin moladh gur cheart uasmhéid 20% de chostais oibriúcháin an lárionaid a sholáthar. Cheadaigh an Roinn soláthar iomlán de €650,000, ar íocadh €587,500 de leis an gcuideachta idir 2006 agus 2008.

1 An fheidhm a bhaineann le tograí caiteachais phoiblí a cheadú go foirmiúil a aistríodh chuig an Roinn Caiteachais Phoiblí nuair a bunaíodh í in 2011.

2 Rinneadh méid an ionaid eolaíochta atá leagtha amach i gcomhaontú 2003 le haghaidh léasa a chinneadh leis an gcead pleanála imlíneach.

- 5.30** An 5 Feabhra 2007, thug an Taoiseach a bhí ann ag an am óráid fhoirmiúil nuair a nochtadh samhail agus dearadh ailtireachta don ionad eolaíochta. Agus tagairt á déanamh don ionad eolaíochta mar ‘...phríomhthionscadal laistigh den chlár rialtais’, tugadh le fios go gcuirfeadh an OOP 80% den mhaoiniú tosaigh ar fáil don tionscadal seo trí sholáthar, dearadh agus tógáil an láithreáin ag forbairt Geata Heuston. Mar sin féin, ní dhearnadh aon tagairt do chostas na gné sin den tionscadal.
- 5.31** Le linn na tréimhse 2005 go 2008, rinneadh dul chun cinn ar phleananna don ionad eolaíochta. Áiríodh leis sin turas taighde chuig saoráidí comhchosúla sna Stáit Aontaithe agus i gCeanada, ar fhreastail ionadaithe ó ICML, ón Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta, agus ón OOP. Tar éis an turais, bhí iarratas ó ICML ar spás taispeántais breise.
- 5.32** I mí Aibreáin 2008, chuir an OOP iarratas pleanála athbhreithnithe isteach don fhoirgneamh. Áiríodh san iarratas athbhreithnithe foirgneamh 8,472 m² a chuimsíonn ceithre stór go cúig stór, ina raibh aitriam ocht stór. Bhí an méid beartaithe 82% níos mó ná an foirgneamh dá bhforáiltear sa chomhaontú bunaidh le haghaidh léasa agus 44% níos mó ná an foirgneamh dá bhforáiltear sa chead pleanála a deonaíodh in 2005. Cé gur measadh i réamhchostas, dar dáta Márta 2008, go gcosnódh an foirgneamh athdheartha €35.8 milliún le tógáil, níl aon fhianaise ann go ndearnadh na leasuithe sin ar scála a mheas nó a fhorghnó go foirmiúil. Mar sin féin, tá sé ráite ag an OOP gur ceadaíodh an méid méadaithe atá molta go himheánach ar leibhéal an Choimisinéara.
- 5.33** Mar gheall ar an ngéarchéim airgeadais sa tréimhse 2008 go 2012, agus an cliseadh maoine comhaimseartha, ní dheachaigh forbairt Geata Heuston ar aghaidh níos faide ná cead pleanála.
- 5.34** In 2009, scríobh ICML chuig roinnt airí rialtais ag lorg nuashonrú ar stádas an tionscadail. I mí an Mheithimh 2009, chinn an Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta deireadh a chur lena maoiniú do thionscadal an ionaid eolaíochta agus scríobh sí chuig ICML ag rá go n-íocfaí maoiniú deiridh de €50,000 do 2009. Thug sé seo maoiniú iomlán na Roinne Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta don tionscadal, don tréimhse seo, go dtí €637,500.
- 5.35** Moladh sa chomhfhreagras freisin go mbreithneodh ICML tionscadal comhoibritheach féideartha leis an nGailearaí Eolaíochta (a bhí ag feidhmiú an uair sin) i gColáiste na Tríonóide. Thagair an litir freisin don Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta mar phríomhroinn rialtais don tionscadal.
- 5.36** Chuir OOP in iúl do ICML in 2009, 2010 agus 2011 go raibh srianta airgeadais ann agus nach raibh maoiniú ar fáil don tionscadal. In 2011, d’athdhearbhaigh an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta do ICML seasamh OOP maidir leis an easpa maoinithe atá ar fáil ach luaigh sí go raibh sé fós ‘tiomanta i bprionsabal’ don tionscadal.

Comhaontú socraíochta léasa in 2013

- 5.37** In earrach 2012, phléigh an OOP agus an ICML an fhéidearthacht freastal ar an ionad eolaíochta atá beartaithe i bhfoirgneamh CHQ i gCeantar na nDugaí Bhaile Átha Cliath. Chuir an OOP cóiríocht ar fáil go foirmiúil san fhoirgneamh do ICML i mí Dheireadh Fómhair 2012. Diúltaíodh do tairiscint seo.

Tarchur chun eadrána

- 5.38** I mí na Samhna 2012, chuir ICML in iúl go raibh sé ar intinn aige eadráin a agairt mar a fhoráiltear faoi théarmaí chomhaontú 2003. Mhol sé go bhféachfaí le hordú feidhmíochta ar leith a fháil lena gceanglófaí ar an OOP a chinntiú gur tógadh foirgneamh an lárionaid eolaíochta mar a dearadh ar dtús é agus iallach a chur ar an OOP a oibleagáidí conarthacha a chomhlíonadh.
- 5.39** Sa tréimhse roimh chomhaontú socraíochta 2013, fuair an OOP comhairle dlí óna chomhairleoirí ceaptha, lena n-áirítear Oifig an Phríomh-Aturnae Stáit agus abhcóidí sinsearacha. Chuir an Roinn Caiteachais Phoiblí le cáipéisíocht ar an ábhar agus chuir sí an Roinn ar an eolas faoin bhféidearthacht go mbeadh imeacht eadrána ann.
- 5.40** Thug comhairle dlí le fios go raibh oibleagáid OOP faoin gcomhaontú léasa ceangailteach ó thaobh dlí de agus gur dhócha go mbeadh dliteanas ann damáistí a íoc le ICML dá sárófaí an comhaontú. Measadh go raibh na damáistí féideartha idir €250,000 (rud a léiríonn an méid a ranníocadh ó shíntiúis phríobháideacha) agus €30 milliún. Bhí an figiúr deireanach sin coibhéiseach leis an gcostas féideartha measta (in 2013) a bhain leis an bhfoirgneamh a thógáil ar an scála ar aontaigh an OOP leis faoin am sin.¹
- 5.41** Cuireadh in iúl don OOP freisin gur cheart idirghabháil nó tairiscint suímh mhalartaigh don ionad eolaíochta a mheas chun teacht ar shocrú le ICML gan dul ar aghaidh chun eadrána. Mar sin féin, diúltaíodh don suíomh malartach a bhí beartaithe, foirgneamh CHQ ag Dugthailte Bhaile Átha Cliath, arís i mí an Mheithimh 2013.
- 5.42** Bhí an t-eadránú beartaithe ar dtús an 30 Meán Fómhair 2013, ach níor lean sé ar aghaidh. Ina ionad sin, thángthas ar shocrú trí lá roimh an éisteacht sceidealta. Leis an tsocraíocht, cuireadh deireadh leis an gcomhaontú léasa a rinneadh idir na páirtithe i mí Dheireadh Fómhair 2003 agus tugadh isteach comhaontú nua léasa (comhaontú 2013).

Príomhghnéithe an chomhaontaithe léasa athbhreithnithe

- 5.43** Rinneadh foráil sa chomhaontú nua d'fhoirgneamh ar láithreán faoi úinéireacht OOP ag Ardán Phort an Iarla, in aice leis an gCeoláras Náisiúnta, chun freastal ar an ionad eolaíochta.² Leagtar amach príomhghnéithe chomhaontú 2013 i bhFíor 5.3.
- 5.44** Áiríodh i gcomhaontú 2013 soláthar foirgnimh, a seachadadh trí mheascán athchóirithe agus tógála nua, a bhí, ag 9,580 m², níos mó ná dhá oiread mhéid an fhoirgnimh bhunaidh a bhí beartaithe do Gheata Heuston. Dúirt an OOP go raibh méid méadaithe an fhoirgnimh mar thoradh ar an measúnú ar leagan amach reatha an fhoirgnimh, ar fhorbairt pleananna chun meascán de thógáil nua agus d'athchóiriú an fhoirgnimh atá ann cheana a úsáid, agus ar an úsáid is éifeachtúla a bhaint as an spás atá ar fáil ag an suíomh nua.
- 5.45** Tháinig an *Cód Caiteachais Phoiblí* (an Cód) i bhfeidhm an 2 Meán Fómhair 2013, go gairid sular síníodh comhaontú nua maidir le léas do thionscadal an ionaid eolaíochta. Leagtar amach sa Chód ráiteas athbhreithnithe ar na rialacha, na nósanna imeachta agus an treoir chun luach ar airgead a chinntiú i gcaiteachas poiblí ar fud na seirbhíse poiblí, a bhfuil feidhm aige maidir le gach eagraíocht a úsáideann cistí poiblí.

¹ In Aibreán 2011, mheas suirbhéir cainníochta seachtrach go mbeadh costas €25 milliún ag baint leis an bhfoirgneamh 8,472 m² atá beartaithe a thógáil.

² Sa chomhaontú léasa bhí an cineál léasa a bhí le deonú a luaith a chomhlíonfaí na gealltanais éagsúla ón dá pháirtí. Níor deonaíodh an léas go fóill toisc nár tharla gach teagmhas truceartha go fóill.

Fíor 5.3 Príomhghnéithe Chomhaontú 2013^a

Clásal / Gnéithe	Gnéithe
Páirtithe sa léas	OOP (tiarna talún) agus ICML (tionónta)
Suíomh an áitribh ^b	Ardán Phort an Iarla, Baile Átha Cliath 2
Cineál foirgnimh ^b	Athchóiriú ar shócmhainn stáit atá ann cheana
Méid an fhoirgnimh ^b	9,580 m ²
Téarma an léasa	20 bliain
Cíos bliantúil	€1 (má éilítear)
Dáta críochnaithe	7 lá ó chríochnú oibreacha tionóntaí nó 18 mí ó chríochnú oibreacha tiarna talún.
Oibreacha tiarna talún	Leagan amach an áitribh fhorléasta a athdhearadh, gach obair a dhéanamh agus gach beart is gá a dhéanamh chun an t-áitreabh forléasta a athchóiriú agus a fheistiú ionas go mbeidh sé oiriúnach lena úsáid mar mhúsaem idirghníomhach eolaíochta den chéad scoth do leanaí.
Tréimhse ama le haghaidh oibreacha tiarna talún	36 mí
Oibreacha tionóntaí	Feistiú as áitreabh forléasta mar mhúsaem náisiúnta idirghníomhach eolaíochta do leanaí, go háirithe suiteáil agus coimisiúnú na dtaispeántas ann.
Cealú	Má tá gá leis an áitreabh forléasta le linn éigeandáil náisiúnta a úsáid. Má stopann an tionónta ag díriú ar mhúsaem idirghníomhach do leanaí a reáchtáil, rachaidh sé faoi leachtú; nó a sháraíonn an comhaontú go tromchúiseach.
Ailtire	Ailtire OOP
Clásal foirceannta	Nialas

Foinse: Oifig na nOibreacha Poiblí

Nótaí: a Is éard atá i gcomhaontú 2013 an comhaontú socraíochta agus an comhaontú léasa, a síníodh an 27 Meán Fómhair 2013.

b Faisnéis dá dtagraítear ó dhoiciméid fhorlíontacha lasmuigh de na comhaontuithe léasa foirmiúla.

5.46 Bhí gá le hanailís fhoirmiúil costais is tairbhe faoin gCód le haghaidh tionscadail a sháraíonn tairseach €20 milliún. Chun measúnú costais is tairbhe a dhéanamh, bheadh gá le measúnú criticiúil ar na costais agus ar na rioscaí a bhaineann le freastal ar an lárionad eolaíochta ag Ardán Phort an Iarla agus le meastóireacht ar roghanna malartacha maidir le húsáid an láithreáin (mar shampla, ag an gCeoláras Náisiúnta in aice láimhe, a fhreastalaíonn ar an gCeolfhoireann Shiansach Náisiúnta freisin).

5.47 Ní dhearna an OOP breithmheas ar sholáthar an láithreáin, ná ní dhearna sé measúnú ar an gcostas a bhaineann leis an tionscadal a athlonnú chuig Ardán Phort an Iarla, sular thug sé gealltanais ina leith mar chuid den chomhaontú socraíochta. Dúirt an OOP go raibh teorainn ama ann chun an eadráin a bhí le teacht a réiteach, agus measadh go raibh an láithreán oiriúnach toisc gur foirgneamh folamh faoi úinéireacht an Stáit a bhí ann cheana a raibh úsáid agus infheistíocht nua ag teastáil ina leith.

- 5.48** Tá sé ráite ag an OOP nach raibh an ceanglas chun anailís costais is tairbhe a dhéanamh infheidhme maidir le tionscadal an ionaid eolaíochta tráth chomhaontú 2013, toisc gur measadh go raibh costas measta na hoibre beartaithe faoin tairseach €20 milliún. Mar thaca leis an ráiteas seo, chuir an OOP meastachán inmheánach ardleibhéil ar fáil a chosain an tionscadal ag €13 milliún (féach larscríbhinn 5A). Ullmhaíodh an meastachán a soláthraíodh, áfach, beagnach bliain tar éis shíniú an chomhaontaithe socraíochta agus ní raibh an leibhéal mionsonraí ann a mbeifí ag súil leis do thionscadal den scála beartaithe (fiú ar chostas €13 mhilliún). Níor áiríodh ann ach oiread luacháil ar an láithreán ná ar fhoirgnimh a bhí ann cheana, agus bhí roinnt eisiach suntasach ón meastachán. Bhí sé ag teacht salach go mór freisin ar an meastachán a ullmhaíodh go neamhspleách don OOP in 2011, a mheas gurbh ionann an costas a bhain le foirgneamh 8,472 m² a thógáil ag Geata Heuston agus €25 milliún (i.e. díreach faoi bhun €3,000 in aghaidh an m²).
- 5.49** De réir na dtairseach a bhí ann ag an am, bhí gá le faomhadh sonrach ón Roinn Caiteachais Phoiblí d'aon tionscadal a raibh caiteachas caipitiúil os cionn €20 milliún i gceist leis. Níl aon fhianaise ann, áfach, gur cuireadh an t-athchóiriú nó an síneadh beartaithe ar áitreabh Ardán Phort an Iarla faoi bhráid na Roinne Caiteachais Phoiblí lena cheadú. Tá fianaise ann, áfach, go raibh an Roinn ar an eolas faoi na forbairtí.
- 5.50** I mí Dheireadh Fómhair 2013, chuir an tAire Caiteachais Phoiblí agus Athchóirithe, thar ceann an Aire Stáit a bhfuil freagracht air maidir leis an OOP, meabhrán faisnéise faoi bhráid an Rialtais inar tugadh faoi deara an comhaontú chun an bloc thuaidh de choimpléasc Ardán Phort an Iarla a léasú chuig an ICML ar feadh 20 bliain.
- 5.51** Tugadh faoi deara sa mheabhrán freisin gur bunaíodh grúpa idir-rannach, faoi chathaoirleacht OOP agus lena n-áirítear cúig roinn rialtais eile, chun rannpháirtíocht an Stáit le ICML a chomhordú.¹ Tá sé deimhnithe ag an OOP gur tháinig an grúpa idir-rannach, faoi chathaoirleacht Choimisinéir an OOP, le chéile go deireanach i mí na Bealtaine 2014.
- 5.52** Tar éis shíniú an chomhaontaithe nua le haghaidh léasa i mí Mheán Fómhair 2013, chuir OOP spás oifige ar fáil don ICML ag Ardán Phort an Iarla, atá áitithe ag ICML, gan aon mhuirear, ó 2013 i leith. Dúirt an OOP go bhforáiltear don spás oifige faoi chlúsal i gcomhaontú socraíochta 2013 a cheadaigh rochtain ICML ar an áitreabh a d'fhéadfadh a bheith ag teastáil go réasúnach le haghaidh obair ullmhúcháin ar an ionad eolaíochta. Dúirt an OOP freisin, toisc nach bhfuil aon chaidreamh tiarna talún/tionónta idir na páirtithe, nach bhfuil cíós don spás oifige seo inmhuirir.

Moilleanna ar thionscadail 2013-2021

- 5.53** Fuarthas cead pleanála don ionad eolaíochta ar shuíomh Ardán Phort an Iarla ar an 14 Meán Fómhair 2016. Dúirt an OOP, mar gheall ar thosaíochtaí iomaíocha maidir le hacmhainní caipitil ganna a bhí ar fáil dó ag an am agus toisc nach raibh maoiniú sonrach ar fáil don tionscadal, nár leanadh ar aghaidh le cur chun feidhme chomhaontú 2013, i gcomhréir leis an gcead pleanála a fuarthas in 2016.
- 5.54** I mí Mheán Fómhair 2016, ceadaíodh maoiniú Stáitchiste de €300,000 chun POF a earcú ag ICML, a chuirfidh trí roinn rialtais ar fáil thar thréimhse trí bliana.² Bhí an cistiú ag brath ar mhaoiniú meaitseála a bheith faighte ag ICML.³ Ghníomhaigh an Roinn Ealaíon, Oidhreacht, Gnóthaí Réigiúnacha, Tuaithe agus Gaeltachta mar phríomhghníomhaireacht íocaíochta ag an am. Ní dhearnadh ach íocaíocht amháin €75,000 — i mí na Nollag 2016 — a chuimsigh €25,000 ó gach Roinn/Vóta.

1 Bhí an grúpa idir-rannach comhdhéanta d'ionadaithe ón Roinn Post, Fiontar agus Nuálaíochta; An Roinn Ealaíon, Oidhreacht agus Gaeltachta; An Roinn Oideachais agus Scileanna; An Roinn Leanaí agus Gnóthaí Óige; agus an Roinn Iompair, Turasóireacht agus Spóirt.

2 An Roinn Ealaíon, Oidhreacht, Gnóthaí Réigiúnacha, Tuaithe agus Gaeltachta An Roinn Oideachais agus Scileanna; agus an Roinn Post, Fiontar agus Nuálaíochta.

3 Luadh sa litir thairisceana gur soláthraíodh an cistiú ar bhonn aonuaire agus nár tugadh le tuiscint aon ghealltanais cistiúcháin ón Stát amach anseo i leith an tionscadail.

- 5.55** I sraith athbhreithnithe costais, a rinne sainchomhairleoir seachtrach le linn na tréimhse 2015–2018, measadh gurbh ionann na costais tógála iomlána don fhoirgneamh ag Ardán Phort an Iarla agus €36.35 milliún (CBL san áireamh).¹ B'ionann sin agus beagnach trí oiread an mheastacháin a ullmhaíodh go hinmheánach in 2014 (€13 mhilliún).
- 5.56** In 2018, rinne an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta agus Aire Stáit an OOP iarracht meabhrán a thabhairt os comhair an Rialtais inar leagadh béim ar an ngá atá le maoiniú Stáit chun an tionscadal a chur chun cinn. Mheas an Roinn Caiteachais Phoiblí, áfach, nár cheart dul ar aghaidh leis an meabhrán ar chúiseanna éagsúla, lena n-áirítear easpa anailíse costais is tairbhe mar a cheanglaítear faoin *gCód Caiteachais Phoiblí*.
- 5.57** I mí Iúil 2019, chuir an tAire Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta meabhrán faoi bhráid an Rialtais maidir le *Tionscadal Éireann 2040 — an clár infheistíochta caipitil do na healaíona: máistirphlean chun Ardán Phort an Iarla a fhorbairt*. D'iarr an tAire ar an Rialtas an comhaontú dlíthiúil atá ann faoi láthair maidir le forbairt an ionaid eolaíochta a thabhairt dá aire, lena n-áirítear meastacháin chaipitil agus costais reatha araon. Mar sin féin, níor soláthraíodh aon fhaisnéis airgeadais ag an am.
- 5.58** Leagadh amach sa meabhrán an rún a bhí ag an Roinn Cultúir, Oidhreacht agus Gaeltachta ag an am oibriú leis an OOP chun meastóireacht iomlán a dhéanamh ar an togra. Rinneadh an mheastóireacht sin freisin chun machnamh a dhéanamh ar an bhféidearthacht féachaint ar chuir chuige mhalartacha chun an t-ionad eolaíochta a sholáthar. Mar sin féin, níor aimsigh an fhoireann scrúdaithe aon fhianaise go ndearnadh an mheastóireacht seo agus níl aon tagairt shonrach don ionad eolaíochta i *dTionscadal Éireann 2040*.
- 5.59** Dheimhnigh an Roinn Cultúir, Cumarsáide agus Spóirt go ndearnadh athbhreithniú inmheánach ar an tionscadal ag an am seo. Dúirt an Roinn go bhfuarthas amach san athbhreithniú nár chomhlíon an tionscadal ceanglais an *Chóid Chaiteachais Phoiblí*.

Cuireadh tús leis an bpróiseas eadrána in 2021

- 5.60** In 2021, thionscain ICML imeachtaí eadrána in aghaidh OOP mar gheall ar an oibleagáid nár comhlíonadh a gealladh faoi chomhaontú socraíochta 2013. Thug aighneacht chomhpháirteach chuig an eadránaí breac-chuntas ar an díospóid agus ar an nós imeachta ag an tús. Leagadh amach saincheistean dlí ina dhiaidh sin sna pléadálacha.
- 5.61** Rinne an t-údarás dhá chinneadh.
- I mí an Mheithimh 2022, deimhníodh le cinneadh go raibh ICML i dteideal feidhmíocht shonrach ach nár thug sé treoir do cheachtar páirtí gníomhaíocht a dhéanamh.
 - I mí Iúil 2022, ceanglaíodh le dámhachtain eatramhach ar an OOP iarratas a dhéanamh ar chead pleanála, tairiscintí a fháil agus conraitheoirí a réamhcháiliú don suíomh comhaontaithe faoin 30 Samhain 2022. Ordaíodh don OOP freisin nuashonruithe ráithiúla ICML a thabhairt agus na costais eadrána a chumhdach.

¹ Bhí na hathbhreithnithe costais sin níos mionsonraithe agus áiríodh iontu gnéithe amhail táillí foirne deartha, táillí teagmhasacha, táillí forbartha agus ranníocaíochtaí reachtúla.

- 5.62** Tá sé ráite ag an OOP go bhfuil na cinntí eadrána ceangailteach ó thaobh dlí de, rud a chuireann iallach orthu dul ar aghaidh leis an tógáil. Chuir an OOP iarratas pleanála nua faoi bhráid Chomhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath an 29 Meán Fómhair 2022 chun an t-ionad eolaíochta a thógáil ar shuíomh Ardán Phort an Iarla. Ag an am céanna, cuireadh tús le réamhcháiliú do phríomhchonraitheoirí.

- 5.63** Mar gheall ar mhoill ar an gcinneadh maidir le hiarratas pleanála, áfach, ní dhearna an OOP dul chun cinn ar an bpróiseas réamhcháiliúcháin. Deonaíodh cead pleanála an 28 Márta 2024, agus tá cead pleanála bailí reatha ag an OOP don ionad eolaíochta go dtí mí na Bealtaine 2029.
- 5.64** I mí Iúil 2025, scríobh comhairleoirí dlí ICML chuig an eadránaí ag tabhairt dá n-aire nach raibh mórán dul chun cinn déanta ag OOP agus ag iarraidh éisteacht eile chun aghaidh a thabhairt ar chur chun feidhme na dámhachtana eatramhaí agus chun an dámhachtain deiridh a chur chun cinn. Ó mhí Mheán Fómhair 2025 ar aghaidh, níor thionóil an t-eadránaí na páirtithe ná níor eisigh sé an t-ordú eadrána críochnaitheach go fóill.

Meastacháin ar chostas

- 5.65** Bunaithe ar chostas a d'ullmhaigh comhairleoirí seachtracha, mheas Oifig na nOibreacha Poiblí gurbh é €70.4 milliún (CBL san áireamh) an costas a bhain leis an tionscadal a sheachadadh ar shuíomh Ardán Phort an Iarla ó mhí na Bealtaine 2024. Ní áirítear san fhigiúr seo an costas a bhaineann le feistis taispeántais agus pláinéadlanna, atá, i gcomhréir leis an gcomhaontú léasa, le maoiniú ag ICML. Rinne OOP cur síos ar an gcostas sin mar chostas iomlán tionscadail, lena n-áirítear teagmhais bhoilscithe, agus riosca praghais agus deartha.¹
- 5.66** I bhfianaise an bhoilscithe ar chostais tógála, is dócha go gcosnódh an tionscadal a bhfuil an chuma air go bhfuil an OOP tiomanta dó níos mó ná €70 milliún, ach ní raibh sé faoi réir próiseas breithmheasa caipitil.
- 5.67** Go dtí seo, níor ceapadh aon údarás smachtbhannaí foirmiúil ná gníomhaireacht urraíochta, agus níl sé soiléir fós cén vóta a sheasfaidh costas na forbartha sa deireadh. Níl cistiú don ionad eolaíochta san áireamh faoi láthair i gclár caiteachais chaipitiúil aon roinne.
- 5.68** Tá sé ráite ag an OOP go mbeidh gá le cinneadh rialtais chun soláthar maoinithe caipitil a chomhaontú agus chun gníomhaireacht urraíochta tionscadail agus údarás smachtbhannaí a cheapadh.

Costais don Státchiste go dtí seo

- 5.69** Trí mhaoiniú Stáit a cuireadh ar fáil do ICML, costais dlí, suirbhéanna, oibreacha láithreáin, sainchomhairleoirí agus iarratais reachtúla, tá os cionn €4.27 milliún tabhaithe ag an Stát ar thionscadal an ionaid eolaíochta go dtí seo (féach [Fíor 5.4](#) ~~Fíor 5.4~~ réimse). Ní áirítear leis sin costais foirne agus acmhainní bainistíochta ar fud roinnt comhlachtaí rialtais.
- 5.70** I measc na gcostas dlí a tabhaíodh go dtí seo tá focaíocht €307,500 i dtreo chostais dlí ICML a tabhaíodh i Meán Fómhair 2013 agus costais dlí OOP €255,252. Ní áirítear leis sin costais eadrána 2021 atá fós le cinneadh. Tá costais dlí ICML á n-athbhreithniú faoi láthair leis an nGníomhaireacht um Éilimh ar an Stát — chinn an t-eadránaí gurbh é OOP atá freagrach as na costais sin ina n-iomláine.

¹ Áirítear leis an gcostas seo freisin gnéithe amhail táillí foirne deartha, muirir forbartha agus ranníocaíochtaí fónais.

Fíor 5.4 Costais thionscadal an lárionaid eolaíochta náisiúnta, Lúnasa 2025^a

	Comhaontú 2003 — láithreán Geata Heuston	Comhaontú 2013 – láithreán Ardán Phort an Iarla	Costais dlí (go dtí seo)	Iomlán
	€'000	€'000	€'000	€'000
Oifig na nOibreacha Poiblí	828 ^b	1,370 ^c	563	2,761
An Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta	582	—	—	582
An Roinn Cultúir, Cumarsáide agus Spóirt	638	75 ^d	—	713
Eile	217 ^e	—	—	217
Iomlán	2,265	1,445	563	4,273

Foinse: Anailís ag Oifig an Ard-Reachtair Cuntas agus Ciste

- Nótaí:
- a Deimhníodh na méideanna a íocadh leis na ranna rialtais reatha a léirítear san fhiúir sin.
 - b Ba é an caiteachas a thabhaigh OOP ná chun iarratais, suirbhéanna láithreáin agus sainchomhairleoirí a phleanáil ag láithreán Geata Heuston.
 - c Ba é an caiteachas a thabhaigh an OOP ná chun iarratais, suirbhéanna láithreáin agus sainchomhairleoirí a phleanáil ag láithreán Ardán Phort an Iarla go dtí seo.
 - d Tá sí comhdhéanta de €25,000 ón Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta a bhí ann ag an am; An Roinn Oideachais agus Scileanna; agus an Roinn Post, Fiontar agus Nuálaíochta (féach mír 5.54).
 - e Léiríonn taifeadtaí gur íocadh €217,150 san iomlán ó Forfás, Pobal, an Roinn Aeráide, Fuinnimh agus Comhshaoil, agus Fáilte Éireann ó 2006 go 2008. Is cosúil go bhfuil suim €124,200 íochta ag Forfás. Ní raibh an fhoireann scrúdaithe in ann an t-iomlán a fhíorú toisc gur díscáileadh Forfás in 2014.

Dálaí reatha an mhargaidh

- 5.71** Ceadaíodh an togra le haghaidh ionad eolaíochta náisiúnta breis agus 20 bliain ó shin. Ó shin i leith, tá athrú suntasach tagtha ar an gcomhthéacs le haghaidh nithe cultúrtha agus idirghníomhacha in Éirinn. Tá roinnt saoráidí atá dírithe ar spéis san eolaíocht a fhorbairt agus/nó leanaí a mhealladh oscailte agus dúnta ina dhiaidh sin, rud a léiríonn dúshlán maidir le fiontair den sórt sin a chothú.
- 5.72** Ar leithligh, tá ionad idirghníomhach eolaíochta agus spóirt atá maoinithe go príobháideach agus a chuimsíonn níos mó ná 10,000 m² ag feidhmiú in Áth an Ghainimh i mBaile Átha Cliath ó 2018 i leith, agus tá thart ar 300 taispeántas idirghníomhach dírithe ar an eolaíocht, ar an teicneolaíocht, ar an innealtóireacht, ar na healaíona agus ar an matamaitic. I bhfianaise a scála, a shaoráidí agus a láithreachta seanbhunaithe, d'fhéadfadh oibriú leanúnach an fhiontair seo teorainn a chur leis an éileamh ar shaoráid eile den chineál céanna i mBaile Átha Cliath. Mar gheall ar oibriú an fhiontair sin atá á mhaoiniú go príobháideach, tá an baol ann freisin go mbeidh dúshlán Státhabhrach ann. Is tosca iad sin a d'fhéadfadh a bheith ábhartha d'aon bhreithmheas foirmiúil ar an ionad eolaíochta atá beartaithe a fhaigheann tacaíocht poiblí.

Tuairimí Oifigeach Cuntasaíochta Oifig na nOibreacha Poiblí

Cuireadh tús leis an togra chun ionad eolaíochta a fhorbairt go luath sna 2000idí le tiomantas i gClár Rialtais. Spreagadh urraíocht agus tacaíocht airgeadais an Rialtais don tionscadal tríd an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta agus chuir an Roinn Ealaíon, Spóirt agus Turasóireachta tacaíocht airgeadais ar fáil freisin.

Ba é ról Oifig na nOibreacha Poiblí tógáil saoráide a dhearadh agus a mhaoirsiú le bheith suite ag forbairt Geata Heuston. Bhí ról OOP ina leith sin cosúil leis an gcaoi a dtugann sé faoi thionscadail chaipitil mar údarás conarthach do chomhlachtaí cliant. Maoinítear na tionscadail chaipitil seo ó na Vótaí ábhartha do na comhlachtaí cliant seo.

Tháinig forbairt ar raon feidhme an tionscadail le himeacht ama. I dtús báire bhí músaem imlíneach/spás cultúrtha de 3,716 m² i máistirphlean Geata Heuston i mí an Mheithimh 2003, sular roghnaíodh ICML mar oibreoir. Bhí léas Dheireadh Fómhair 2003 le ICML do thart ar 4,645 m² bunaithe ar sceidil chóiríochta ardleibhéil tosaigh agus ní ar threoir ar leith. Thug cuairteanna láithreáin ar ionaid eolaíochta eile le fios nach raibh an spás agus na riachtanais a bhí beartaithe don ionad eolaíochta leordhóthanach, mar a tugadh faoi deara i dtuarascáil Dheireadh Fómhair 2006 a d'ullmhaigh an OOP. Rinneadh foráil sa phlean athbhreithnithe d'fhoirgneamh 8,472 m², agus an Roinn Fiontar, Trádála agus Fostaíochta liostaithe mar an cliant ar iarratas pleanála 2008.

Lonnaigh léas 2013 an t-ionad sa sciathán thuaidh den choimpléasc Ardán Phort an Iarla a bhí folamh den chuid is mó, a raibh infheistíocht de dhíth air chun an foirgneamh a chothabháil. Bhí an suíomh suite i gceathrú cultúrtha lárnach le naisc mhaithe iompair. Is féidir le seomraí móra an fhoirgnimh tacú leis na taispeántais eolaíochta is gá agus cuireann a n-athúsáid cur chuige inbhuanaithe ar fáil chun láithreán stairiúil a chaomhnú. Rinneadh foráil sa phlean sin d'fhoirgneamh ionaid eolaíochta dar luach 9,580 m² san iomlán. Baineann an méadú ar an achar le hathúsáid foirgnimh atá ann cheana agus struchtúir chosanta ina bhfuil cion níos airde den limistéar cúrsaíochta ná mar atá sa togra nua maidir le dearadh saintógtha ag Geata Heuston.

Ag eascairt as na srianta airgeadais in 2009, tháinig deireadh le forbairt an tionscadail. Ó 2012 i leith, tá an tionscadal ina ábhar d'imeachtaí dlíthiúla éagsúla trí phróisis eadrána. Mar an t-údarás conarthach, ba é an OOP an freagróir sna himeachtaí seo agus ní raibh aon roinn urraíochta ina páirtí sna himeachtaí.

Is é an toradh is déanaí a bhí ar na himeachtaí eadrána gur chinn an t-eadránaí gur sháraigh an OOP a oibleagáidí conarthacha saoráid mhúsaeim eolaíochta a thógáil in Ardán Phort an Iarla i gcomhréir le comhaontú léasa a rinne an dá pháirtí in 2013. Ina chinneadh an 25 Meitheamh 2022, chinn an t-eadránaí go bhfuil OOP ag sárú a oibleagáidí conarthacha an músaem atá beartaithe a thógáil, agus i bprionsabal, go raibh ICML i dteideal ordú feidhmíochta sonraí. Rinne an t-eadránaí dámhachtain eatramhach ansin (26 Iúil 2022) inar ceanglaíodh ar OOP an tionscadal a chur chun cinn.

I mí Iúil 2025, d'iarr ICML dámhachtain deiridh ón eadránaí chun ordú a thabhairt do OOP an t-ionad eolaíochta a thógáil ag láithreán NCH i gcomhréir leis an gcead pleanála a fuarthas i mí an Mhárta 2024 agus amlíne chinntitheach a sholáthar ina léirítear na garspriocanna chun na hoibreacha a chur i gcrích.

Mar Chathaoirleach ar an OOP, mhol mé d'ionadaithe ón ICML, d'ainneoin oibleagáid dhlíthiúil an OOP dámhachtain deiridh feidhmíochta sonraí ón eadránaí a chomhlíonadh, a luaithe a dheonófar í, go bhfuil an tsaincheist chriticiúil maidir leis an gcaoi a maoinítear an tionscadal agus maidir leis an vóta atá fós le réiteach. Glacaim go hiomlán leis go bhfuil dámhachtain eadrána ceangailteach ann. Mar sin féin, beidh gá le tuilleadh comhairliúcháin leis na ranna a rinne urraíocht ar thionscnamh agus ar fhorbairt an tionscadail seo chun an tionscadal a fhorbairt. Cuireann an Vóta don OOP leithdháiltí caipitil ar fáil do bhainistíocht priacal tuile agus bainistíocht eastáit an OOP, agus ní chuireann sé maoiniú caipitil ar fáil do thionscadail lasmuigh de na cláir shainithe caiteachais seo. Ní chuireann an OOP, mar údarás conarthach sa chás seo, maoiniú ar fáil d'fhorbairt na n-oibreacha caipitil do thionscadal an ionaid eolaíochta.

I mo thuairimse, agus cé go gcomhlíonfaidh an OOP a oibleagáidí dlíthiúla, tá ceisteanna bunúsacha fós ann maidir le maoiniú d'oibriú an ionaid eolaíochta sa mheántéarma. Ní mór don roinn urraíochta ábhartha scrúdú agus meastóireacht a dhéanamh ar an tsaincheist maidir le foinse agus candam an mhaoinithe oibríochtúil leanúnaigh atá ag teastáil don ionad eolaíochta.

Aontaím leis an méid a foghlaimíodh ón scrúdú seo gur cheart ról agus freagrachtaí urraitheoir an tionscadail agus an údaráis chonarthaigh a shainiú go soiléir ón tús. Le rialachas tionscadail níos láidre, le hurraitheoir tionscadail atá sainaitheanta go soiléir, sholáthrófaí coimircí i leith na ceachtanna soiléire eile a foghlaimíodh ón tionscadal seo, maidir le raon feidhme an tionscadail, chomh maith leis an maoirseacht iomchuí ar chostais.

Conclúidí

Rialachas tionscadal neamhleor

- 5.73** Leagtar amach go soiléir i *gCód Caiteachais Phoiblí 2013* agus sna treoirlínte breithmheasa caipitil roimhe sin an ceanglas agus an ról atá ag an 'gníomhaireacht urraíochta' maidir le tionscadail infheistíochta poiblí a bhainistiú go héifeachtach. Tá an ghníomhaireacht urraíochta freagrach as maoirseacht a dhéanamh ar shaolré iomlán an tionscadail — ó phleanáil agus breithmheas go soláthar, seachadadh agus oibriú ina dhiaidh sin.
- 5.74** Maidir le tionscadal an ionaid eolaíochta, níor sainithníodh aon chinneadh foirmiúil maidir le gníomhaireacht urraíochta a cheapadh, agus tá sé sin fós gan réiteach go dtí seo. Mar gheall ar an easpa socruithe foirmiúla rialachais sin, tá an Státhiste neamhchosanta ar riosca nach bhfuil gá leis, agus tá easpa soiléireachta ann maidir leis an méid a bhfuiltear ag súil leis go mbainfear amach leis an tionscadal agus maidir leis an gcaoi a ndéanfar é a mhaoiniú. In éagmais urraitheoir foirmiúil ón earnáil phoiblí, níor cheart tiomantas foirmiúil suntasach d'acmhainní poiblí a bheith déanta ag an tionscadal seo.
- 5.75** Gan comhlacht poiblí eile a bheith ag gníomhú i ról an údaráis urraíochta, ní raibh aon chliant ag an OOP don tionscadal chun ionad eolaíochta a fhorbairt. Gan treoracha agus gealltanais shoiléire a bheith tugtha ag cliant, níor cheart gealltanais foirmiúil a bheith tugtha ag an OOP i leith an ionaid eolaíochta. Ní raibh an t-údarás aige ach oiread aontú leis an léas gan cead sonrach ón Roinn Airgeadais don togra.

- 5.76** Agus gealltanais airgeadais cheangailteacha á ndéanamh in éagmais cliant foirmiúil don ionad eolaíochta, ghlac an OOP go héifeachtach leis na hoibleagáidí a ghabhann leis an tionscadal. Níor chuir an OOP na cosaintí i bhfeidhm a dearadh chun a chinntiú go n-úsáidfí cistí poiblí go héifeachtach agus go héifeachtúil i bhforbairt thionscadal an ionaid eolaíochta. Go dtí seo, ní dhearnadh aon mheastóireacht ná breithmheas foirmiúil ar an tionscadal ó thaobh an Stáit de agus ní dhearna an Roinn Caiteachais Phoiblí aon cheadú. Ar an mbonn sin, is cosúil go ndearna an OOP príomhchinntí agus príomhgealltanais gan údarás ná maoirseacht iomchuí.
- 5.77** Gan measúnú cuimsitheach ar inmharthanacht airgeadais, costais fhadtéarmacha agus torthaí féideartha an tionscadail, níl aon dearbhú ann an bhféadfadh an infheistíocht sa lárionad eolaíochta a bheith ina luach ar airgead nó an bhfuil sí ailínithe le tosaíochtaí fíoscacha níos leithne.

Sruth raon feidhme an tionscadail

- 5.78** I mí Dheireadh Fómhair 2003, rinne an OOP comhaontú léasa le ICML le haghaidh foirgneamh 4,645 m² a bhí fós le tógáil ar shuíomh Geata Heuston. Le linn cead pleanála a lorg don fhoirgneamh ó Chomhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath, agus i gcleachtaí pleanála eile don ionad eolaíochta a rinneadh leis an moltóir, tharla sruth suntasach tionscadail.
- 5.79** Faoin gcomhaontú athsholáthair le haghaidh léasa in 2013, gheall an OOP saoráid 9,580 m² a sheachadadh ar an láithreán ag Ardán Phort an Iarla — níos mó ná dhá oiread mhéid an tionscadail a gealladh ar dtús do shuíomh i bhfad níos luachmhaire agus níos íogaire.

Róchaiteachas ar chostas an tionscadail

- 5.80** Bhí sé i gceist ar dtús go bhforbrófaí an t-ionad eolaíochta mar chuid d'fhorbairt maoiné níos leithne a rinne an OOP. Tríd an tionscadal a rolladh isteach sa scéim níos mó, beartaíodh go bhféadfaí an t-ionad eolaíochta a fhorbairt gan gá le maoiniú díreach ón Státchiste chun na costais chaipitil a chlúdach. Mar thoradh air sin, is cosúil gur léirmhíniódh é sin mar thionscadal 'gan chostas' nár ghá, dá bhrí sin, na rialuithe breithmheasa caipitil iomchuí a chur i bhfeidhm ina leith.
- 5.81** Cé gur mheas OOP costais tionscadail ag céimeanna éagsúla, tá easpa fianaise ann go raibh na costálacha sin mar bhonn eolais do na príomhchinntí a rinneadh de réir mar a tháinig méadú ar scála an fhoirgnimh atá beartaithe agus de réir mar a tréigeadh forbairt bhunaidh Geata Heuston. Ní cosúil gur ullmhaíodh meastacháin ar an gcostas a bhaineann leis an tionscadal a aimsiú ar Ardán Phort an Iarla sula ngealltar go dlíthiúil an láithreán a sholáthar. Léiríonn sé sin easnaimh i rialú costais agus i rialachas caiteachais, rud nár chosain leas an cháiníocóra.
- 5.82** Ó mhí na Bealtaine 2024 ar aghaidh, bhí an costas réamh-mheasta (bunaithe ar chostas seachtrach a cuireadh ar fáil don OOP) ardaithe go €70.4 milliún (CBL san áireamh). D'fhéadfadh sé nach léireodh an figiúr sin dálaí reatha an mhargaidh agus d'fhéadfadh sé méadú a thuilleadh nuair a chuirtear an tionscadal ar tairiscint.

**Iarscríbhinn 5A Atáirgeadh Lúnasa 2014 meastachán
costais ar thógáil an ionaid eolaíochta ar
shuíomh Ardán Phort an Iarla**

Seirbhísí Ailtireachta

Re: Stáisiún Taiscéalaíochta / Músaem Eolaíochta Leanaí, Ardán Phort an Iarla.

Gabhann an litir seo ionad litir an 25 Lúnasa 2014. Luaigh mé an t-achar urláir i mo thuarascáil tosaigh. Tá an méid seo a leanas bunaithe ar na réimsí urláir mar a sholáthraíonn tú.

Tá scrúdú déanta agam ar na líníochtaí don mhéid thuas agus measaim go bhfuil costas na hoibre atá beartaithe, ar phraghsanna an lae inniu, i réigiún na nithe seo a leanas:

	€
Tógáil Nua	7,000,000
Oibreacha ar Struchtúir Reatha	4,000,000
Scartálacha agus Oibreacha	<u>500,000</u>
	11,500,000
CBL	<u>1,552,500</u>
	13,052,500

Abair **€13,000,000**

Tá an meastachán seo bunaithe ar bhloclíníochtaí amháin nach bhfuil aon fhaisnéis mhionsonraithe ar fáil ina leith. Dá bhrí sin, is meastachán ardleibhéil é. Níl sé indéanta miondealú breise a dhéanamh ar chostais.

Bunús an Mheastacháin

- Líníocht Uimh. H.14.003 Plean Urláir Íoslaigh Beartaithe, Lúnasa 21014
- Líníocht Uimh. H.14.003 Plean Molta don Urlár Talún, Lúnasa 21014
- Líníocht Uimh. H.14.003 Plean Beartaithe don Chéad Urlár, Lúnasa 21014
- Líníocht Uimh. H.14.003 Plean Beartaithe don Dara hUrlár, Lúnasa 21014
- Líníocht Uimh. H.14.003 An Plean Tríú Urlár atá Beartaithe, Lúnasa 21014
- Líníocht Uimh. H.14.003 An Ceathrú Plean Urláir atá beartaithe, Lúnasa 21014
- Uimhreacha Líníochta H.14.003 Codanna Reatha, Bealtaine 21014

Ní áirítear an méid seo a leanas sna méideanna thuas:

- Teagmhais
- Luaineachtaí costais / Boilsciú
- Táillí gairmiúla agus CBL orthu
- Liúntas i leith ealaíne
- Táillí pleanála agus sábháilteachta dóiteáin
- Táille seirbhíse
- Ranníocaíochtaí reachtúla
- Muirir Forbartha

Tá an meastachán bunaithe ar achar urláir de 3,904m² (tógáil nua) agus 5,336m² (atá ann cheana).

Cé go dtuigim gur féidir an obair Mheicniúil agus Leictreach a dhéanamh faoi chonradh ar leithligh, chun críocha meastacháin tá costais Mheicniúla agus Leictreacha curtha i bhfeidhm agam i gcomhréir le réimse ábhartha an fhoirgnimh atá ann cheana.

Má tá aon cheist agat maidir leis an méid thuas, déan teagmháil liom le do thoil.

[Redacted Signature]

[Redacted Name]

26 Lúnasa 2014